

УДК 336.7

Олександр Леонідович СИРЧИН

кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет, e-mail: als.odessa.oseu@yandex.ua

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

Сирчин, О. Л. Показники оцінки ліквідності банку / Олександр Леонідович Сирчин // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2016. – Вип. 1. – № 60. – С. 267–274.

Анотація. У статті проаналізовано проблеми оцінки стану ліквідності окремого комерційного банку. Відображено недоліки оцінки ліквідності банку на базі нормативного підходу Національного банку України. Вдосконалено методика оцінки ліквідності окремого комерційного банку на основі використання методу коефіцієнтів. Запропонована методика розрахунку загальних і приватних коефіцієнтів ліквідності банку настільки універсальна, що практика обов'язкового резервування коштів на кореспондентському рахунку в НБУ та окремого оцінювання валютного ризику банку (розрахунок абсолютних і відносних значень валютних позицій у кожному виді валюти та банківському металі) стають зайвими. Практичне управління банком отримує підхід, який не тільки оцінює ризик ліквідності банку як можливість настання негативних подій, але й можливість оцінювання надлишкової ліквідності банку, що впливає на втрати майбутніх доходів.

Ключові слова: комерційний банк; ліквідність банку; розрив ліквідності банку; інтегрована оцінка стану ліквідності банку; капітал банку; активи банку; пасиви банку; центральний банк.

Александр Леонидович СЫРЧИН

кандидат экономических наук, доцент кафедры банковского дела,
Одесский национальный экономический университет, e-mail: als.odessa.oseu@yandex.ua

ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ ЛИКВИДНОСТИ БАНКА

Сырчин, А. Л. Показатели оценки ликвидности банка / Александр Леонидович Сырчин // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред.: М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2016. – Вып. 1. – № 60. – С. 267–274.

Аннотация. В статье проанализированы проблемы оценки состояния ликвидности отдельного коммерческого банка. Отражены недостатки оценки ликвидности банка на базе нормативного подхода Национального банка Украины. Усовершенствована методика оценки ликвидности отдельного коммерческого банка на основе использования метода коэффициентов. Предложенная методика расчета общих и частных коэффициентов ликвидности банка настолько универсальна, что практика обязательного резервирования средств на корреспондентском счете в НБУ и отдельного оценивания валютного риска банка (расчет абсолютных и относительных значений валютных позиций в каждом виде валюты и банковском металле) становятся излишними. Практическое управление банком получает подход, который не только оценивает риск ликвидности банка как возможность наступления негативных событий, но и возможность оценивания избыточной ликвидности банка, что влияет на потери будущих доходов.

Ключевые слова: коммерческий банк; ликвидность банка; разрыв ликвидности банка; интегрированная оценка состояния ликвидности банка; капитал банка; активы банка; пассивы банка; центральный банк.

Oleksandr SYRCHYN

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Banking,
Odessa National Economic University, e-mail: als.odessa.oseu@yandex.ua

INDICATORS TO ASSESS BANK'S LIQUIDITY

Syrchyn, O. (2016), Indicators to assess bank's liquidity. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Pokaznyky otsinky likvidnosti banku; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 1, No. 60, pp. 267–274.

Abstract. The article analyses the problems of liquidity assessment of an individual commercial bank. Shortcomings in assessing the liquidity of the bank on the basis of the regulatory approach of the National Bank of Ukraine are reflected; methods of assessing the liquidity of individual commercial banks on the basis of the method of coefficients are developed. The proposed method of calculation of public and private bank liquidity ratios is so universal, that the practice of emergency funds on correspondent accounts with the NBU and the individual bank's assessment of currency risk (calculation of absolute and relative values of foreign currency positions in each type of currency and bank metals) are redundant. The practical management of the bank received an approach that not only assesses the bank's liquidity risk as the possibility of adverse events, but also the possibility of assessment of excess liquidity, which affects the loss of future income.

Keywords: commercial bank; the bank's liquidity; break the bank's liquidity; integrated assessment of the liquidity of the bank; capital of the bank; the bank's assets; liabilities of the bank; central bank.

JEL classification: G210

Постановка проблеми у загальному вигляді. Особливе місце в системі управління активами і пасивами банків відводиться управлінню ліквідністю. Відмінною рисою надійного і сталого банку є його здатність задовольняти потреби клієнтів на першу вимогу. Незалежно від фази економічного циклу попит і пропозиція на ліквідні кошти, зазвичай, не збігаються, що призводить до виникнення надлишку або нестачі ліквідності. Інакше кажучи, існує дилема між ліквідністю і прибутковістю – і в тому, і в іншому випадку банк зіткнеться з проблемами: при надлишку ліквідності – упущеної вигоди; при нестачі ліквідності – з додатковими витратами по залученню коштів з метою усунення дисбалансу [1, с.193–194, с.196].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблемам оцінки стану ліквідності банків було присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, В. І. Міщенко визначає ліквідність банку як його спроможність своєчасно й у повному обсязі виконувати всі свої грошові зобов'язання та забезпечити його розвиток на основі ухваленної стратегії [2, с.11]. О. В. Дзюблюк вважає, що банк має визначити основні параметри управління ліквідністю в різних ситуаціях, зокрема: в умовах звичайної ділової активності; в умовах кризової ситуації; в умовах загальної фінансової кризи, з метою мінімізації ризику незбалансованої ліквідності [3, с.253]. П. Роуз вважає, що ще одним способом оцінки потреб у ліквідних коштах є метод показників ліквідності, в якому вибіркові фінансові коефіцієнти, що характеризують ліквідність банку, порівнюються з такими ж показниками для інших подібних за розміром і місцем розташування банків [4, с.353].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сьогоденній українській практиці є сформованим підхід до оцінювання гепів як критичних величин ліквідності у вигляді декількох нормативів НБУ (являють собою відносини активів до зобов'язань з однаковими строками виконання): норматив миттєвої (щоденної) ліквідності H_4 повинен бути не менше 20%, норматив поточної (місячної) ліквідності H_5 має бути не меншим за 40%, норматив короткострокової (річний) ліквідності H_6 має бути не меншим за 60% [5]. Вважаємо, що підхід НБУ не досить гнучко (єдина цифра не відображає ступінь ризику ліквідності) і недостатньо точно (варто враховувати всі види вхідних і вихідних платежів, що породжуються усіма типами активів і пасивів банку) оцінює ступінь розриву ліквідності банку. У статтях Н. В. Тарасевич показано, що виконання цих нормативів в цілому по банківській системі [6, с.278] або на прикладі окремого банку [7, с.31] можливо в умовах будь-якої фази економічного циклу. Відзначимо, що виконання нормативів і фактична ліквідність банків не збігаються між собою у фазі кризи економіки, що призводить до невиконання банками зобов'язань перед клієнтами.

Таким чином, проблеми управління ліквідністю банків значною мірою породжені процесами недостатньо якісної оцінки стану ліквідності окремого комерційного банку.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз проблем і перспектив розвитку оцінки стану ліквідності окремого комерційного банку, вдосконалення процесу оцінки ліквідності окремого комерційного банку на основі використання методу коефіцієнтів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка розриву ліквідності банку найбільш точно відбивається платіжним календарем банку, побудованим так далеко вперед, як це можливо за договорами банку. Варто враховувати той факт, що платіжний календар банку складається на певну дату і враховує тільки укладені договори банку. Нові договори, розірвані достроково договори, невиконання умов кредитних та інших договорів, призводить до необхідності постійного оновлення платіжного календаря банку. Крім побудови спільного платіжного календаря в гривневому еквіваленті планування платоспроможності банку вимагає побудови окремих платіжних календарів за видами валют та банківських металів.

Платіжні календарі є найбільш точними з усіх наявних можливостей оцінювання стану ліквідності банку, але вони майже не пристосовані для прийняття управлінських рішень. Дійсно, вирішити які суми необхідно залучати або розміщувати, на які терміни це варто робити, маючи перед собою довгі ряди щоденних планових платежів і надходжень, практично неможливо. Для цього потрібні агреговані дані та узагальнені показники, що відображають стан ліквідності. Такі дані формуються таблицею розривів (гепів) ліквідності. Формування таблиць гепів за укрупненими термінами як в цілому по банку, так і в розрізі окремих видів валют, дозволяє приймати рішення на перспективу, маючи перед очима загальну і доступну для огляду картину майбутніх платежів банку. Крім загальних сум активів і пасивів така таблиця повинна містити всі основні компоненти їх структури з тим, щоб управлінські рішення приймалися за конкретними проблемами невідповідності структури активів і пасивів.

Абсолютна сума розриву ліквідності в будь-який період часу не надає точної картини, тому негативний геп (активи мінус пасиви) в 3 мільйони гривень для банку з валютою балансу в 300 мільйонів і для банку з валютою балансу в 3 мільярди гривень представляють різні оцінки ліквідності. Отже, розрахунок коефіцієнта ліквідності (гепа) як відношення абсолютної величини гепа до валюти балансу банку покаже оцінку стану ліквідності банку за певний період з точки зору дати розрахунків. Додамо, що такі коефіцієнти варто розраховувати не тільки в цілому по банку, але і в розрізі окремих видів валют.

Додатково до нормативів НБУ (Н₄–Н₆) можна запропонувати розраховувати наступні показники стану ліквідності окремого банку:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності банку (K₁) показує стан ліквідності поточного дня і розраховується як відношення поточного розриву ліквідності (P₁) [різниця активів (A₁) і пасивів (П₁) з терміном виконання поточним днем] до пасивів, з терміном виконання поточним днем (П₁):

$$K_1 = \frac{A_1 - П_1}{П_1} \times 100\% = \frac{P_1}{П_1} \times 100\%, \quad (1)$$

2. Коефіцієнт тижневої ліквідності банку (K₂) показує стан ліквідності майбутнього тижня і розраховується як відношення тижневого розриву ліквідності (P₇) [різниця активів (A₇) і пасивів (П₇) з терміном виконання до 7 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 7 днів (П₇):

$$K_2 = \frac{A_7 - П_7}{П_7} \times 100\% = \frac{P_7}{П_7} \times 100\%, \quad (2)$$

3. Коефіцієнт місячної ліквідності банку (K₃) показує ризик ліквідності майбутнього місяця і розраховується як відношення місячного розриву ліквідності (P₃₁) [різниця активів (A₃₁) і пасивів (П₃₁) з терміном виконання до 31 дня] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 31 дня (П₃₁):

$$K_3 = \frac{A_{31} - П_{31}}{П_{31}} \times 100\% = \frac{P_{31}}{П_{31}} \times 100\%, \quad (3)$$

4. Коефіцієнт квартальної ліквідності банку (K₄) показує стан ліквідності майбутнього кварталу і розраховується як відношення квартального розриву ліквідності (P₉₂) [різниця активів (A₉₂) і пасивів (П₉₂) з терміном виконання до 92 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 92 днів (П₉₂):

$$K_4 = \frac{A_{92} - \Pi_{92}}{\Pi_{92}} \times 100\% = \frac{P_{92}}{\Pi_{92}} \times 100\%, \quad (4)$$

5. Коефіцієнт піврічної ліквідності банку (K_5) показує стан ліквідності майбутнього півріччя і розраховується як відношення шестимісячного розриву ліквідності (P_{182}) [різниці активів (A_{182}) і пасивів (Π_{182}) з терміном виконання до 182 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 182 днів (Π_{182}):

$$K_5 = \frac{A_{182} - \Pi_{182}}{\Pi_{182}} \times 100\% = \frac{P_{182}}{\Pi_{182}} \times 100\%, \quad (5)$$

6. Коефіцієнт дев'ятимісячної ліквідності банку (K_6) показує стан ліквідності на майбутні 9 місяців і розраховується як відношення дев'ятимісячного розриву ліквідності (P_{273}) [різниці активів (A_{273}) і пасивів (Π_{273}) з терміном виконання до 273 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 273 днів (Π_{273}):

$$K_6 = \frac{A_{273} - \Pi_{273}}{\Pi_{273}} \times 100\% = \frac{P_{273}}{\Pi_{273}} \times 100\%, \quad (6)$$

7. Коефіцієнт річної ліквідності банку (K_7) показує стан ліквідності майбутнього року і розраховується як відношення річного розриву ліквідності (P_{365}) [різниці активів (A_{365}) і пасивів (Π_{365}) з терміном виконання до 365 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 365 днів (Π_{365}):

$$K_7 = \frac{A_{365} - \Pi_{365}}{\Pi_{365}} \times 100\% = \frac{P_{365}}{\Pi_{365}} \times 100\%, \quad (7)$$

8. Коефіцієнт дворічної ліквідності банку (K_8) показує стан ліквідності майбутніх двох років і розраховується як відношення дворічного розриву ліквідності (P_{730}) [різниці активів (A_{730}) і пасивів (Π_{730}) з терміном виконання до 730 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 730 днів (Π_{730}):

$$K_8 = \frac{A_{730} - \Pi_{730}}{\Pi_{730}} \times 100\% = \frac{P_{730}}{\Pi_{730}} \times 100\%, \quad (8)$$

9. Коефіцієнт трирічної ліквідності банку (K_9) показує стан ліквідності майбутніх трьох років і розраховується як відношення трирічного розриву ліквідності (P_{1095}) [різниці активів (A_{1095}) і пасивів (Π_{1095}) з терміном виконання до 1095 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 1095 днів (Π_{1095}):

$$K_9 = \frac{A_{1095} - \Pi_{1095}}{\Pi_{1095}} \times 100\% = \frac{P_{1095}}{\Pi_{1095}} \times 100\%, \quad (9)$$

Можна розглянути формули і для інших періодів часу, але вони малопридатні з практичної точки зору.

Для отримання інтегрованої оцінки ризику ліквідності пропонується розраховувати загальний коефіцієнт ліквідності банку як відношення суми розривів ліквідності за окремими термінами, взятими по модулю (абсолютною величиною), до капіталу і пасивів банку:

$$ЛК = \frac{\sum_1^n (A_i - \Pi_i)}{K} \times 100\% = \frac{\sum_1^n (P_i)}{K} \times 100\%, \quad (10)$$

$$ЛП = \frac{\sum_1^n (A_i - \Pi_i)}{\Pi} \times 100\% = \frac{\sum_1^n (P_i)}{\Pi} \times 100\%, \quad (11)$$

Крім загальних коефіцієнтів ліквідності банку можна запропонувати розраховувати приватні коефіцієнти за кожним видом валют і банківських металів у гривневому еквіваленті. Групу приватних коефіцієнтів ліквідності банку представимо на прикладі долара США:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$1}$) показує стан ліквідності поточного дня і розраховується як відношення поточного розриву ліквідності в

доларах США ($P_{\$1}$) [різниці активів ($A_{\$1}$) і пасивів ($\Pi_{\$1}$) з терміном виконання поточним днем] до пасивів, з терміном виконання поточним днем ($\Pi_{\$1}$):

$$K_{\$1} = \frac{A_{\$1} - \Pi_{\$1}}{\Pi_{\$1}} \times 100\% = \frac{P_{\$1}}{\Pi_{\$1}} \times 100\%, \quad (12)$$

2. Коефіцієнт тижневої ліквідності банку в доларах США ($K_{\$2}$) показує стан ліквідності майбутнього тижня і розраховується як відношення тижневого розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$7}$) [різниці активів ($A_{\$7}$) і пасивів ($\Pi_{\$7}$) з терміном виконання до 7 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 7 днів ($\Pi_{\$7}$):

$$K_{\$2} = \frac{A_{\$7} - \Pi_{\$7}}{\Pi_{\$7}} \times 100\% = \frac{P_{\$7}}{\Pi_{\$7}} \times 100\%, \quad (13)$$

3. Коефіцієнт місячної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$3}$) показує ризик ліквідності майбутнього місяця і розраховується як відношення місячного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$31}$) [різниці активів ($A_{\$31}$) і пасивів ($\Pi_{\$31}$) з терміном виконання до 31 дня] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 31 дня ($\Pi_{\$31}$):

$$K_{\$3} = \frac{A_{\$31} - \Pi_{\$31}}{\Pi_{\$31}} \times 100\% = \frac{P_{\$31}}{\Pi_{\$31}} \times 100\%, \quad (14)$$

4. Коефіцієнт квартальної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$4}$) показує стан ліквідності майбутнього кварталу і розраховується як відношення квартального розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$92}$) [різниці активів ($A_{\$92}$) і пасивів ($\Pi_{\$92}$) з терміном виконання до 92 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 92 днів ($\Pi_{\$92}$):

$$K_{\$4} = \frac{A_{\$92} - \Pi_{\$92}}{\Pi_{\$92}} \times 100\% = \frac{P_{\$92}}{\Pi_{\$92}} \times 100\%, \quad (15)$$

5. Коефіцієнт піврічної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$5}$) показує стан ліквідності майбутнього півріччя і розраховується як відношення шестимісячного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$182}$) [різниці активів ($A_{\$182}$) і пасивів ($\Pi_{\$182}$) з терміном виконання до 182 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 182 днів ($\Pi_{\$182}$):

$$K_{\$5} = \frac{A_{\$182} - \Pi_{\$182}}{\Pi_{\$182}} \times 100\% = \frac{P_{\$182}}{\Pi_{\$182}} \times 100\%, \quad (16)$$

6. Коефіцієнт дев'ятимісячної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$6}$) показує стан ліквідності на майбутні 9 місяців і розраховується як відношення дев'ятимісячного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$273}$) [різниці активів ($A_{\$273}$) і пасивів ($\Pi_{\$273}$) з терміном виконання до 273 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 273 днів ($\Pi_{\$273}$):

$$K_{\$6} = \frac{A_{\$273} - \Pi_{\$273}}{\Pi_{\$273}} \times 100\% = \frac{P_{\$273}}{\Pi_{\$273}} \times 100\%, \quad (17)$$

7. Коефіцієнт річної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$7}$) показує стан ліквідності майбутнього року і розраховується як відношення річного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$365}$) [різниці активів ($A_{\$365}$) і пасивів ($\Pi_{\$365}$) з терміном виконання до 365 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 365 днів ($\Pi_{\$365}$):

$$K_{\$7} = \frac{A_{\$365} - \Pi_{\$365}}{\Pi_{\$365}} \times 100\% = \frac{P_{\$365}}{\Pi_{\$365}} \times 100\%, \quad (18)$$

8. Коефіцієнт дворічної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$8}$) показує стан ліквідності майбутніх двох років і розраховується як відношення дворічного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$730}$) [різниці активів ($A_{\$730}$) і пасивів ($\Pi_{\$730}$) з терміном виконання до 730 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 730 днів ($\Pi_{\$730}$):

$$K_{\$8} = \frac{A_{\$730} - \Pi_{\$730}}{\Pi_{\$730}} \times 100\% = \frac{P_{\$730}}{\Pi_{\$730}} \times 100\%, \quad (19)$$

9. Коефіцієнт трирічної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$9}$) показує стан ліквідності майбутніх трьох років і розраховується як відношення трирічного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$1095}$) [різниця активів ($A_{\$1095}$) і пасивів ($\Pi_{\$1095}$) з терміном виконання до 1095 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 1095 днів ($\Pi_{\$1095}$):

$$K_{\$9} = \frac{A_{\$1095} - \Pi_{\$1095}}{\Pi_{\$1095}} \times 100\% = \frac{P_{\$1095}}{\Pi_{\$1095}} \times 100\%. \quad (20)$$

Формули для інших видів валют і банківських металів створюються аналогічно.

Така методика, що охоплює ліквідність банку загалом, а також, ліквідність банку в розрізі окремих видів валют і банківських металів, представляється досить повним описом оцінювання стану ліквідності.

Із запропонованої вище групи загальних показників ліквідності банку випливає, що в ідеально збалансованому банку, де передбачувані платежі та надходження грошових коштів точно відповідають один одному, тобто ідеальним теоретичним значенням загальних показників ліквідності буде нуль (всі розриви ліквідності будуть нульовими). Отже, будь-які фактичні відхилення від нульової позначки будуть свідчити про недостатню або надлишкову ліквідність банку в майбутні періоди часу і можуть бути основою для прийняття рішень про управління грошовими потоками банку: плануванні обсягів і термінів видачі кредитів або інвестиційних вкладень, залучення коштів на поточні та депозитні рахунки тощо. Така конструктивна особливість показників є, з практичної точки зору, вельми зручною, оскільки відображає весь спектр оцінки ліквідності банку – оцінку недостатньої ліквідності (отже, можливість зайвих майбутніх витрат на відновлення ліквідності) і оцінку надлишкової ліквідності (отже, можливість неповного отримання майбутніх доходів) в окремі періоди часу.

Теоретичне нульове значення коефіцієнтів ліквідності відображає погляд у майбутнє банку на основі врахованих банком договорів та сум цих договорів, розподілених згідно з відомими банку графіками платежів. Однак у практичній роботі не можна точно передбачити здійсненість низки договорів (кредитних або інвестиційних), бажання клієнтів до дострокового розірвання або виконання договорів (розірвання депозитних договорів або дострокове погашення сум за кредитними договорами, ступінь використання коштів на поточних рахунках клієнтів тощо). Крім того, в процесі розвитку банку відбувається укладення нових договорів, реалізація яких призводить до постійної зміни припливів і відтоків грошових коштів у банку. Отже, теоретичні ідеальні значення коефіцієнтів у банку будуть не збігатися з фактичними значеннями і для визначення ступеню розриву ліквідності банку варто визначити кількісні інтервали, якими можна охарактеризувати якісні категорії оцінки розриву ліквідності.

Найбільш легко визначити нульову ступінь розриву ліквідності, як оцінку, яка не має загрози для здатності банку оплачувати свої зобов'язання, коли розглянуті вище коефіцієнти дорівнюють нулю. Дійсно, у цьому випадку надходження активів (і доходів за ними) дорівнюють платежам за пасивами (і видаткам за ними). Також зрозуміло, що надлишкова ліквідність проявиться як перевищення нульової позначки коефіцієнтами ліквідності, коли активи перевищують пасиви з відповідними термінами погашення. Яка та критична межа, де ризик можливої нестачі грошових коштів призведе до того, що банк не зможе оплатити власні зобов'язання і не знайде інших джерел отримання грошових коштів? Із вищезазначених формул випливає, що при нульовій величині активів за відповідний період часу і певній величині пасивів кожен із наведених вище коефіцієнтів буде дорівнювати мінус сто відсотків (-100%). Інтуїтивно зрозуміло, що чим далі знаходиться період часу від дати розрахунку коефіцієнтів, тим більше часу і можливостей у керівництва банку вжити заходів щодо виправлення становища з недостатньою ліквідністю. Це означає, що критична величина розриву, яка відповідає неможливості банку оплатити всі свої зобов'язання створює менший геп в перших коефіцієнтах і більший геп в останніх коефіцієнтах ліквідності. Разом з тим, враховуючи накопичувальний характер гепу в коефіцієнтах ліквідності, значного зниження критичного порога ліквідності, за мірою віддалення від дати розрахунків, можна не очікувати.

На підставі вищенаведених міркувань, введемо такі припущення:

1. Припустимо, що критичному рівню розриву ліквідності будуть відповідати значення:

- поточної ліквідності банку K_1 : - 10% і менше;
- тижневої ліквідності банку K_2 : - 15% і менше;
- місячної ліквідності банку K_3 : - 20% і менше;
- квартальної ліквідності банку K_4 : - 25% і менше;
- піврічний ліквідності банку K_5 : - 30% і менше;
- дев'ятимісячної ліквідності банку K_6 : - 35% і менше;
- річний ліквідності банку K_7 : - 40% і менше;
- дворічної ліквідності банку K_8 : - 45% і менше;
- трирічної ліквідності банку K_9 : - 50% і менше.

2. Припустимо, що помірному рівню розриву ліквідності будуть відповідати значення:

- поточної ліквідності банку K_1 : від - 0,1% до - 9,9%;
- тижневої ліквідності банку K_2 : від - 0,1% до - 14,9%;
- місячної ліквідності банку K_3 : від - 0,1% до - 19,9%;
- квартальної ліквідності банку K_4 : від - 0,1% до - 24,9%;
- піврічний ліквідності банку K_5 : від - 0,1% до - 29,9%;
- дев'ятимісячної ліквідності банку K_6 : від - 0,1% до - 34,9%;
- річний ліквідності банку K_7 : від - 0,1% до - 39,9%;
- дворічної ліквідності банку K_8 : від - 0,1% до - 44,9%;
- трирічної ліквідності банку K_9 : від - 0,1% до - 49,9%.

Запропоновані межі кількісної оцінки ризику ліквідності банку в цілому поширюються і на приватні коефіцієнти ризику ліквідності в окремих видах валют та банківських металів, тому відносно вимірювання коливань ліквідності загалом і в окремому випадку залишається в рамках одного і того ж логічного підходу. Інакше кажучи, логіка кількісного оцінювання ризику ліквідності не залежить від виду валюти і може бути наочно представлена для загальних коефіцієнтів ліквідності таким чином, як це ілюструє табл. 1.

Таблиця 1

Інтервали оцінки коефіцієнтів ліквідності банку (%)

Коефіцієнт ліквідності банку	Надлишкова ступінь розриву ліквідності	Нульова ступінь розриву ліквідності	Помірна ступінь розриву ліквідності	Критична ступінь розриву ліквідності
K_1	$K_1 > 0$	$K_1 = 0$	$-9,9 \leq K_1 \leq -0,1$	$K_1 \leq -10,0$
K_2	$K_2 > 0$	$K_2 = 0$	$-14,9 \leq K_2 \leq -0,1$	$K_2 \leq -15,0$
K_3	$K_3 > 0$	$K_3 = 0$	$-19,9 \leq K_3 \leq -0,1$	$K_3 \leq -20,0$
K_4	$K_4 > 0$	$K_4 = 0$	$-24,9 \leq K_4 \leq -0,1$	$K_4 \leq -25,0$
K_5	$K_5 > 0$	$K_5 = 0$	$-29,9 \leq K_5 \leq -0,1$	$K_5 \leq -30,0$
K_6	$K_6 > 0$	$K_6 = 0$	$-34,9 \leq K_6 \leq -0,1$	$K_6 \leq -35,0$
K_7	$K_7 > 0$	$K_7 = 0$	$-39,9 \leq K_7 \leq -0,1$	$K_7 \leq -40,0$
K_8	$K_8 > 0$	$K_8 = 0$	$-44,9 \leq K_8 \leq -0,1$	$K_8 \leq -45,0$
K_9	$K_9 > 0$	$K_9 = 0$	$-49,9 \leq K_9 \leq -0,1$	$K_9 \leq -50,0$

Висновки і перспективи подальших розробок. На даний момент не існує чіткого теоретичного або практичного обґрунтування саме цих, а не інших цифрових меж критичного порогу ліквідності. Вибір засновано на розумінні банківських процесів як лінійно-нелінійних процесів, коли плавна загальна тенденція до зростання економіки змінюється різким колапсом або кризою. Чи відповідають запропоновані критичні значення практичним вимогам або потрібна інша градація кількісної шкали? Відповідь на це питання може дати тільки подальша практична перевірка даних пропозицій в процесі їх практичного застосування.

Запропонована методика розрахунку загальних і приватних коефіцієнтів ліквідності банку настільки універсальна, що практика обов'язкового резервування коштів на кореспондентському рахунку в НБУ та окремого оцінювання валютного ризику банку (розрахунок абсолютних і відносних значень валютних позицій у кожному виді валюти та

банківському металі) стають зайвими. Практичне управління банком отримує підхід, який не тільки оцінює ризик ліквідності банку як можливість настання негативних подій, але й можливість оцінювання надлишкової ліквідності банку, що впливає на втрати майбутніх доходів. Виникнення дуже тонкої межі між недостатньою і надлишковою ліквідністю банку визначає вимоги до керівництва як до необхідності практичного мистецтва балансування на цій межі, мистецтва адекватного реальності розподілу наявних банківських ресурсів в активи з відповідними ресурсам термінами повернення або погашення.

Література

1. Ларионова І. В. *Управление активами и пассивами в коммерческом банке* / І. В. Ларионова. – М.: Консалтбанк, 2003. – 272 с.
2. *Ліквідність банківської системи України: науково-аналітичні матеріали* / [В. І. Міщенко, А. В. Сомик та ін.]. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень. – 2008. – Вип. 12. – 180 с.
3. *Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія* / [за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка]. – Тернопіль: Вектор, 2012. – 462 с.
4. Роуз П. С. *Банковский менеджмент* / [П. С. Роуз; пер. с англ. со 2-го изд.]. – М.: Дело ЛТД, 1995. – 768 с.
5. *Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління Національного банку України № 368 від 28.08.2001 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
6. Тарасевич Н. В. *Окремі аспекти регулювання ліквідності банків* / Н. В. Тарасевич // *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць.* – Одеса: ОНЕУ. – 2014. – Вип. 3 (54). – С. 276–282.
7. Тарасевич Н. В. *Управління ліквідністю банку в сучасних умовах* / Н. В. Тарасевич, В. О. Матвієнко // *Наукові дослідження розвитку світової економіки: пропозиції, теорії: зб. наук. праць.* – 2015. – Ч. 2. – С. 29–35.

References

1. Larionova, I. V. (2003), *Asset and liability management in commercial bank* [Upravlenie aktivami i passivami v kommercheskom banke], Konsaltbankir, Moscow, 272 p. (rus)
2. *The liquidity of the banking system of Ukraine: scientific-analytical materials* (2008). Ed. by V. I. Mishchenko, A. V. Somyk and other [Likvidnist bankivskoi systemy Ukrainy; za red. V. I. Mishchenko, A. V. Somyk ta in.], National Bank of Ukraine, Scientific Research Center, is. 12, 180 p. (ukr)
3. *The banking system of Ukraine: formation and development in a globalized economic processes: monograph* (2012). Ed. by O. V. Dzyublyuk [Bankivska systema Ukrainy: stanovlennia i rozvytok v umovakh hlobalizatsii ekonomichnykh protsesiv: monohrafiia], Vektor, Ternopil, 462 p. (ukr)
4. Rose, P. S. (1995), *Bank management. Trans. from Eng.* [Bankovskiy menedzhment; per. s angl.], Delo LTD, Moskva, 768 p. (rus)
5. «On approval of the Instruction on the regulation of banking activity in Ukraine: Resolution of the National Bank's Board of Ukraine, No. 368, 28.08.2001» [Postanova Pravlinnya Natsionalnogo banku Ukrainy vid 28.08.2001 № 368 «Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok rehuliuвання diialnosti bankiv v Ukraini, No. 368, 28.08.2001], available at: <http://www.bank.gov.ua> (ukr)
6. Tarasevich, N. V. (2014), *Some aspects of the regulation of banks liquidity* [Okremi aspekty rehuliuвання likvidnosti bankiv], Socio-economic research bulletin, Odessa National Economic University, Odessa, Issue 3, No. 54, pp. 276–282 (ukr)
7. Tarasevich, N. V., Matvienko, V. O. (2015), *Bank liquidity management in current conditions* [Upravlinnia likvidnistiu banku v suchasnykh umovakh], Scientific researches of the global economy: suggestions, theory: collection of scientific works, part 2, pp. 29–35 (ukr)

Стаття надійшла до редакції 25.01.2016.